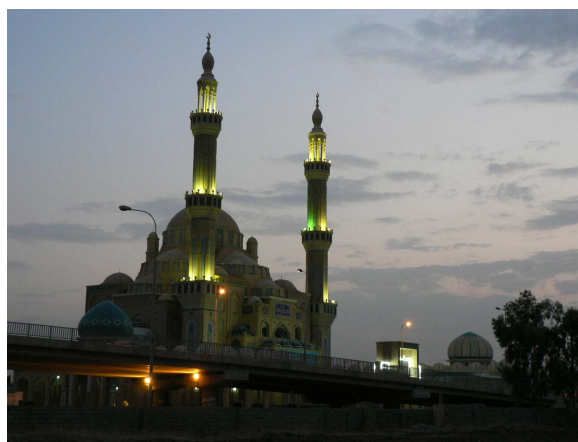

ZPRÁVA ZE SLUŽEBNÍ CESTY DO IRÁCKÉ REPUBLIKY

Účel cesty:

Vybudování restaurátorského pracoviště pro záchranu a konzervaci poškozených vzácných dokumentů Irácké národní knihovny a archivu v Bagdádu

Termín:

15. 6. – 7. 7. 2006

Účastníci:

Dr. ing. Michal Ďurovič – Oddělení péče o fyzický stav archiválií

Zuzana Zajačiková - Oddělení péče o fyzický stav archiválií

Dušan Nováček - Oddělení péče o fyzický stav archiválií

Zprávu předkládá :

Dr. ing. Michal Ďurovič

Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4

Datum vyhotovení : 20.12. 2006

Podpis ředitelky Národního archivu: PhDr. Eva Drašarová, CSc

Časový průběh zahraniční cesty:

15. 6.

odlet z Prahy do Vídně – 11:40 (let OS 706)

odlet z Vídně do Ammánu – 15:05 (let RJ 128)

16. 6.

odlet z Ammánu do Irbilu – 1:00 (let RJ 810)

přílet do Irbilu – 3:00

ubytování v Irbilu – Hotel Dim Dim

17. 6.-18. 6

budování a příprava restaurátorského pracoviště v knihovně Salahaddinovy univerzity v Irbilu

19. 6. – 14. 7.

restaurátorský a konzervátorský kurz pro pracovníky Irácké národní knihovny a archivu v Bagdádu a vybrané pracovníky kulturních institucí v kurdském Irbilu

15.7.

odlet z Irbilu do Ammánu – 4:55 (let RJ 811)

odlet z Ammánu do Vídně – 11:05 (let RJ 127)

odlet z Vídně do Prahy – 16:55 (let OS 709)

přílet do Prahy – 17:45

Zpráva:

Budova Irácké národní knihovny a archivu (Iraqi National Library and Archives) se nachází ve staré části Bagdádu. Bezprostředně sousedí přes ulici s komplexem osmnácti budov bývalého ministerstva obrany, který leží přímo na nábřeží řeky Tigris. Vzhledem k tomu, že INLA sloužila současně jako ústřední vládní archiv, byla budova po dobytí města v dubnu 2003 dvakrát vypálena. Shořela tak naprostá většina dokumentů státních institucí, včetně silových ministerstev, vojenských soudů, ve spisových řadách od roku 1977 až do roku 2004. Část dokumentů, které neshořely, byla zaplavena v provizorním úložišti v červenci 2003 vodou z prasklého vodovodního řádu. Šlo částečně o velmi cenné fondy tzv. Ottomanského archivu od první třetiny 19. století až do dvacátých let dvacátého století. Část archiválií byla vodou zničena. Další část archiválií byla uložena ve 156 kovových bednách a byla nouzově zmrazena v provizorní mrazírenských prostorách na teplotu -5 až -10 °C.

Okamžitě po zahájení spolupráce INLA a českých expertů ze společnosti Gema Art Group a.s., Národního archivu v Praze a Národní knihovny Praha v roce 2004 požádala irácká strana o pomoc při zpracování projektu záchrany poškozených archiválií a pomoc při výuce iráckých restaurátorů. Tato pomoc se uskutečnila ve dvou etapách.

Dne 28. 7. 2004 schválila vláda ČR v návaznosti na jednání mezi ministerstvy kultury České republiky a Iráku usnesením č.757 návrh programu *Pomoci obnově dědictví Irácké republiky*. V první fázi z prostředků věnovaných na konkrétní projekty tohoto programu bylo v Institutu konzervátorských a restaurátorských technik v Litomyšli a následně i v Národním archivu koncem roku 2004 vyškoleno dvanáct iráckých restaurátorů. Dále z těchto prostředků bylo pořízeno nové mikrografické pracoviště, protože stávající velmi dobře vybavené mikrografické pracoviště INLA bylo v roce 2003 zcela zničeno. Jednalo se o mikrografickou kameru, vyvolávací automat, kopírku mikrofilmů, nezbytné diagnostické přístroje, ultrazvukovou lepičku mikrofilmů, skener mikrofilmů, čtecí přístroje atd.

Druhá fáze pomoci se uskutečnila v letošním roce na základě vládního usnesení č.1519 z 23. listopadu 2005 *k návrhu na poskytnutí peněžitých darů v rámci Programu pomoci obnově kulturního dědictví Irácké republiky* a spočívala ve vybavení specializovaného pracoviště na restaurování a konzervování knih a archiválií a v zajištění odborného kursu zaměřeného na praktické restaurátorské techniky využitelné pro záchranu cenných archivních fondů.

Vzhledem k velmi napjaté bezpečnostní situaci v Iráku proběhly práce související s přípravou restaurátorského pracoviště a zprovozněním jednotlivých konzervátorských technologií

v knihovně Salahaddinovy univerzity v Irbilu v autonomní oblasti iráckého Kurdistanu, a to na základě Memoranda o spolupráci, které koordinátor všech českých kulturních projektů v Iráku, společnost Gema Art Group a.s., podepsala s prezidentem Salahaddinovy univerzity Dr. Mohammadem Sadikem v dubnu roku 2006. Společnost Gema Art Group a.s. na základě projektu, který vypracovali odborníci z Oddělení péče o fyzický stav archiválií Národního archivu v Praze, kompletně vybavila konzervátorské a restaurátorské pracoviště a zajistila i jeho dodávku přímo na místo kursu. Kurz pod vedením Dr. ing. Michala Ďuroviče z Národního archivu proběhl v měsících červnu a červenci t.r. Dalšími lektory kurzu byli Zuzana Zajačiková (Národní archiv), Dušan Nováček (Národní archiv), Jiří Vnouček (Dánská královská knihovna Kodaň), Zuzana Švarcová (Národní technické muzeum Praha) a Zbyněk Heřmánek (Národní technické muzeum Praha). Devět účastníků kurzu, čtyři z Irácké národní knihovny a archivu z Bagdádu a pět z různých kurdevských institucí, bylo v průběhu 6 týdenního kurzu seznámeno se postupy konzervování a restaurování papírového aktového archivního materiálu (čištění, dezinfekce, měření kyselosti papíru, odkyselování papíru, dolévání papírovou suspenzí, různé druhy oprav papíru) a základy preventivní péče. Druhá část kurzu byla zaměřena především na tvorbu maket historické knižní vazby a na problematiku jejího restaurování. Úspěch celé akce byl potvrzen osobní přítomností velvyslance České republiky v Iráku generála Voznici, který spolu s významnými představiteli Kurdevské autonomní vlády (tajemník premiéra, ministr kultury a ředitel Direktorátu památkové péče), předal absolventům kurzu závěrečné certifikáty.

Podle dostupných informací v současné době je vybavení laboratoře a restaurátorského atelieru přestěhováno do Bagdádu a je plně zprovozněno tak, aby iráčtí restaurátoři mohli zahájit systematickou záchranu svého archivního dědictví.

V následující části této cestovní zprávy je popsán každodenní průběh pobytu pracovníků Národního archivu v Irbilu i samotného kurzu od 15. 6. do 7. 7. 2006 formou osobního deníku předkladatele této zprávy:

1.den – čtvrtek, 15. 6.

Z Prahy jsme odlétali ve čtvrtek 15.6. v 11:40 z terminalu 2. Letěli jsme rakouskými aeroliniemi letem OS 706 do Vídně, kde jsme po dvou hodinách čekání nastoupili v 15:05 do Royal Jordanian (let RJ 128) a vzlétli do arabského světa – do jordánského Ammánu. Zde jsme bohužel museli čekat cca 5 hodin v tranzitu, protože v Jordánsku se krátká viza udělují na dobu delší než 6 hodin. Nicméně díky přítomnosti překladatele ing. Salwana Al-Nashi,

který se narodil a dlouho žil v Iráku, jsme mohli poznávat celý babylon národností od obyvatelů Saudské Arabie, Indie, Sudánu, Indonesie, Mosambiku a samozřejmě Kurdů. Následující den v 1:00 jsme vzlétli letem RJ 810 do kurdského Irbilu.

2.den – pátek, 16. 6.

Do Irbilu jsme přiletěli ve 4:00. Irbilské mezinárodní letiště není nijak velké, šli jsme pěšky k pasové kontrole, která byla velmi přísná, ale korektní. Naštěstí naše zavazadla doletěla s námi naprosto nepoškozená. Na letiště nemá veřejnost přístup a je odříznuto od okolí několika check-pointy, aby do Kurdistanu nepronikli teroristé z okolního Iráku, kde se únosy staly dobrou živností. Strach z terorismu v této oblasti je všude přítomný. Chvíli jsme čekali na odvoz, který se poněkud opozdil. Nakonec přijel hlavní vedoucí celého kurzu ing. Petr Justa ze společnosti GEMA Art Group, který přiletěl do Irbilu o dva dny dříve, i s iráckým koordinátorem projektu Sami Al-Khoja a jeho asistentem Kurdem Tarikem Fathalla Saidem. Původně jsme měli bydlet v domě pro hostující profesory Salahaddinovy university, ale ubytování nebylo ještě připraveno, proto jsme první dva dny bydleli v hotelu Dim Dim. Nutno podotknout, že bylo obtížné si zvyknout na několik skutečností – časté výpadky proudu a tudíž i klimatizace, netekoucí vodu, vedro, které v tuto roční dobu dosahuje 50 až 60 °C a na to, že vše může být i jinak. To se potvrdilo již těsně před odletem, kdy jsme se dozvěděli, že zmražené archiválie v Irácké národní knihovně a archivu v Bagdadu rozmrzly (došla nafta do generátoru, který mrazák zásoboval elektrickou energií) a že budeme restaurovat již na vzduchu vysušené archiválie. Navíc jsme pracoviště připravili na restaurování aktového archivního materiálu a Iráčané přivezli 4 vzácné knihy z jejich Ottomanského archivu. Naštěstí náš tým byl flexibilní a připravený na improvizace. Po příjezdu do hotelu jsme ulehli a spali až do poledne. Odpoledne jsme se jeli podívat do knihovny Salahaddinovy university, kde se kurzy budou odehrávat. Pátek je v arabském světě dnem volna. V přízemí bylo složeno veškeré vybavení, které přivezl několik dní předem přes Turecko kamion společnosti DHL. Naštěstí se ukázalo, že vše bylo neporušeno a nic se během cesty neztratilo. Prakticky okamžitě jsme začali stěhovat vybavení do místnosti určené pro kurz. Místnost byla vcelku dobře připravena – zaveden elektrický proud dle našich propozic, voda a nezbytná klimatizace.

V podvečer jsme společně povečeřeli v křesťanské čtvrti Irbilu. V Irbilu žijí vedle sebe různé národnosti i náboženské skupiny a zjevně jim soužití nečiní problémy.

Dále jsme ten den navštívili profesorský dům, kde již byli ubytováni pracovníci INLA Jabbar, Nahid, Mazin a Alaa. Po poradě s kolegy jsem rozhodl, že se v neděli do tohoto domu přestěhujeme, protože dům již byl až na pár maličkostí důstojně připraven.

Profesorský dům v Irbilu – náš dočasný domov

Večer jsme navštívili ředitele Direktoriátu památkového úřadu pana Khanana a poseděli na diwanu. Pan Khanan pochází ze starobylého irbilského rodu (jeho bratr je předsedou parlamentu). Nyní zastává funkci ředitele památkové péče. Posezení na diwanu je mnoho set let starý zvyk, kdy se setkávají významní představitelé vládnoucích rodin a diskutují problémy a také je řeší (může přijít kdokoliv a přednést svůj problém), popíjeli jsme čaj a vzájemně si lichotili. Ing. Petr Justa vedl za nás diskusi a vyjádřil potěšení, že Česká republika již nepomáhá Kurdistánu pouze dodávkami zbraní (hlavně brněnská zbrojovka a její zbraně jsou zde velmi populární), ale také péčí o památky. Potom jsme byli pozváni do jeho asi mnoho set let staré rodové knihovny a diskutovali o konzervaci knih a příčinách jejich rozpadu. Pan Khanan vyjádřil velký zájem o restaurování některých svých knih. Sezení bylo zakončeno tradičním společným pitím velmi silné, ale dobré kávy prakticky z jednoho šálku, kdy první doušek vypil hostitel, aby sebe i hosty ujistil, že káva je dobrá a nezávadná.

Večer unaveni jsme se vrátili do hotelu.

3. den – sobota, 17. 6.

Den byl zahájen oficiální návštěvou presidenta Salahaddinovy university dr. Mohammada Sadika. Ing. Petr Justa poděkoval za přijetí a umožnění pořádání kurzu přímo na universitě. Krátkého přijetí se zúčastnil také vice-president university Dr. Ahmed Anwar Dezaye, ředitel univerzitní knihovny Dr. Mohammad a koordinátor projektu za společnost Gema Art Group Sami Al-Khoja. Dr. Sadikovi jsem předal dar – broušenou mísu z českého křišťálu.

Potom následovalo stěhování a zprovoznění přístrojů. Především příprava a zprovoznění přístroje na výrobu čisté demineralizované a obohacené vody Herco bylo asi nejsložitější. Stěhování neprobíhalo snadno. Především těžké stroje a materiály (pákové nůžky, lyofilizační komora, role papíru nebylo možné přestěhovat do 2. patra, kde byla místnost určená pro kurz (pro najaté Kurdy byly příliš těžké a mnoho věcí jsme nakonec odstěhovali sami, ale na tyto přístroje jsme si ani mi netroufli).

Vybalování přístrojů a jejich stěhování do 2. patra knihovny Salahaddinovy university

Poslední večer v hotelu byla společná večeře. Asi po 1 hodině od zaplacení přiběhl číšník, že účet špatně spočetli a že chtějí ještě 10 000 iráckých dinárů. Asi jsem se měl hádat a smlouvat, ale nakonec jsem raději zaplatil a byl klid.

4. den – neděle, 18. 6.

Ráno jsem se přestěhovali z hotelu do profesorského domu. S Dušanem Nováčkem jsme ihned pokračovali na universitu a pokračovali jsme ve stěhování a zprovoznění přístrojů. Zuzana Zajačiková s Petrem Justou a doc. Pavelkou z ČVUT Praha navštívila

minaret Choli, což je vzácná památka Irbilu a symbol Kurdistanu. Gema Art Group připravuje projekt na záchranu této památky. Minaret je v dezolátním stavu a pomalu se naklání (pravděpodobně jsou pod základy vymleté kaverny).

S Dušanem jsme připravovali místnost, aby v pondělí mohl být slavnostně zahájen kurz. Odpoledne se Zuzka s Petrem k nám přidali a především přístroj Herco nám dal hodně práce, ale nakonec čeští inženýři zvítězili! Odpoledne bylo vše připraveno.

Zprovoznění přístroje na výrobu obohacené vody HERCO

Večer jsme se prošli po okolí našeho ubytování s iráckými kolegy a překladatelem Salwanem Al-Nashi, kterého jsme začali – s jeho souhlasem - oslovovat jménem David.

5. den – pondělí, 19. 6.

Pracoviště bylo připraveno a v 9:00 bylo slavnostně otevřeno a restaurátorský kurz zahájen. Pásku přestříhl president Salahaddinovy university Dr. Mohammad Sadik. Malé slavnosti se zúčastnil také vice-president university Dr. Ahmed Anwar Dezaye, ředitel universitní knihovny Dr. Mohamend, ředitel direktoriátu památkového úřadu pan Khanan, frekventanti kurzu a další hosté. Úvodní slovo pronesl Ing. Petr Justa ze společnosti Gema Art Group a Dr. Michal Ďurovič z Národního archivu, který účastníky seznámil s účastí Národního archivu na tomto projektu. Dr. Ďurovič poskytl též interview pro Rádio Svobodná Evropa.

Slavnostní zahájení kurzu prezidentem university dr. Sadikem

Po ukončení krátké slavnosti byl zahájen samotný kurz. Nejprve jsme se vzájemně představili. Potom účastníci byli seznámeni s cílem kurzu, který spočíval ve zprovoznění všech nakoupených přístrojů a strojů a společném konzervování a restaurování archiválií, které byly přivezeny z Bagdadu. Kurz probíhal každý den kromě pátku vždy od 9:00 až do 16:00. Zpočátku s tímto měli problém především Kurdové, kteří se okamžitě ozvali, že oni každý den končí ve 14:00 a v sobotu nepracují. Sami Al-Khoja – koordinátor celého projektu - však byl opačného mínění. Poměrně razantně přítomné upozornil, že jsme přijeli z velké vzdálenosti a že je to pro ně jedinečná šance se něco dozvědět a naučit. Vzniklou situaci jsem později se Samim probíral a shodli jsme se na tom, že o některých záležitostech souvisejících s vedením a organizováním kurzu se nebude diskutovat.

V dopoledních a odpoledních hodinách byli pak účastníci podrobněji seznámeni s vybavením celého pracoviště.

Z Irácké národní knihovny a archivu v Bagdadu se kurzu zúčastnili:

Alaa J. Suhel – vedoucí technického oddělení

Jabbar H. Ali – vedoucí mikrografického oddělení

Nahed Mahmud – vedoucí výzkumného oddělení

Mazin Ibrahim – ředitel archivu (INLA je rozdělena na archiv a knihovnu, generálním ředitelem je Dr. Saad Eskander), který se během kurzu rozhodl opustit tuto funkci a věnovat se výhradně jen restaurování.

Ve večerních hodinách proběhla v kulturním centru přednáška Doc. Pavelky z ČVUT Praha o metodách zaměřování památkových objektů se zřetelem na minaret Choli a o 3D projekcích.

6. den – úterý, 20. 6.

Praktické práce kurzu byly zahájeny zprovozněním pH metru, vysvětlením funkce, jeho kalibrací a prací s elektrodou pro měření povrchového pH. Každý účastník kurzu si sám vyzkoušel měření kyselosti papíru. Současně byla vysvětlena definice hodnoty pH a účinky vodíkových kationtů na degradaci celulosy.

Byla připravena obohacená voda v přístroji Herco a při této příležitosti byl vysvětlen i princip a důvody rozpouštění uhličitanu vápenatého a hořečnatého na hydrogenuhličitany. Přístroj asi po 3 hodinách provozu přestal fungovat. Nakonec po mnoha telefonických konzultacích s ing. Malimánkem z firmy KOWA Ledec nad Sázavou byla příčina odstraněna (vypadlý jistič v hlavní rozvodné skříni). Před odkyselováním byly vzorky, na které byly nanесeny modré inkousty, přechodně zafixovány předem připraveným 10 % roztokem cyklododekanu v lékařském benzínu. Byly probrány i další možnosti fixace vodorozpustných inkoustů – například pomocí Paraloidu B-72. Vzorky pak byly ponořeny do odkyselovacího roztoku asi na 20 minut a byly ukázány způsoby a především vysvětlena možná rizika vytahování mokrých papírů z vody.

Opět se potvrdilo, že musíme být připraveni na veškeré varianty – odpoledne se zastavil Sami Al Khoja a sdělil mi, že dr. Eskander z Bagdádu rozhodl o zkrácení kurzu. Já jsem řekl, že naše mise musí zůstat beze změn a že případné zkrácení se musí týkat druhé skupiny, kterou vede Jiří Vnouček.

Sami mi také předal SIM kartu, se kterou se můžeme dovolat po celém světě – tudíž i domů. I když zde mají mobilní telefon skoro všichni, je nákup SIM karty poněkud složitý. Kvůli teroristům, kteří pomocí mobilních telefonů odpalují na velkou vzdálenost bomby, je nákup karet velmi kontrolován a je zapotřebí mnoho potvrzení a dobrozdání.

Večer jsme společně s překladatelem Davidem a Jabbarem navštívili místní křesťanskou čtvrť, která se nazývá Enkáva. Jak již bylo konstatováno na jiném místě, v Irbilu žijí v naprostém poklidu vedle sebe lidé různých náboženských vyznání. V křesťanské čtvrti

lze v obchodech koupit běžně alkoholické nápoje a i v restauracích se alkoholické nápoje běžně k jídlu podávají. V muslimských částech města toto není běžné.

7. den – středa, 21.6.

Dopolední část kurzu byla zahájena kalibrací pH metru (samotný Mazen) a měřením kyselosti papíru po odkyselení. Dále byly papíry doklášeny a zalisovány. V dopoledních a částečně i odpoledních hodinách byly probrány metody opravování papíru pomocí Filmoplastu R a tepelné pájky, japonským papírem a 4% roztokem Tylose MH 6000, metody doplňování chybějících částí. Vše probíhalo na vzorcích dřevitého papíru. Důkladně byl vysvětlen princip tepelné laminace a funkce tepelného laminátoru (zakládání laminační folie do laminátoru). Nakonec Mazen dostal za úkol již sám vyrobit demineralizovanou vodu.

Dolévání papírovou suspenzí a rozlepovali slepených papírů pomocí ultrazvukové tužky

Při odchodu z pracoviště zavolal Sami Al-Khoja, že doporučuje, abychom dva dny nevycházeli z domu, protože z Mosulu, který je od Irbilu vzdálen asi 100 km, přes kurdské hranice pronikla dvě podezřelá auta (pravděpodobně teroristů), která směřovala na Irbil a kurdská armáda je ještě nevypátrala. Po e-mailové komunikaci s Janem Urbanem jsme se dozvěděli, že žádné krácení kurzu nepřipadá v úvahu a že rozhodnutí Bagdadu se ruší rozhodnutím Prahy v kurzu pokračovat beze změn. Uvidíme, co se ještě přihodí. Faktem je, že flexibilita a přizpůsobivost vzniklým situacím bude asi hlavní předpoklad úspěšného splnění naší mise v Irbilu.

8. den – čtvrtek, 22. 6.

Dopoledne jsme opět zahájili cvičnou kalibrací pH metru (Mazen a Nahed) a opakováním výroby obohacené vody v přístroji Herco.

Měření pH papíru a laminace pomocí laminátoru NESCHEN

Potom proběhla prakticky 1,5 hodinová přednáška o problematice plísní a bakterií, jejich vlivu na papírové dokumenty a výhodách a nevýhodách jednotlivých dezinfekčních metod. Během přednášky se poměrně živě začalo diskutovat o výběru archiválií k restaurování a o profilu restaurátora (o jeho potřebných dovednostech a znalostech). Potom byly provedeny mikrobiologické stěry na archiváliích, které byly přivezeny z Bagdadu k restaurování, a tyto archiválie byly umístěny do dezinfekční komory do par butylalkoholu.

Zuzana s Dušanem potom podrobně vysvětlili a prakticky ukázali míchání papíroviny a její přibarvování rybacelovými barvami a též ukázali dolévání chybějících míst papíru na dolévacím stole. Závěrem byla opět vysvětlena a prakticky ukázána laminace za tepla velmi křehkých dřevitých papírů. Bylo laminováno asi 6 vzorků dřevitého papíru a účastníci kurzu pak přebytečné laminační folie ze vzorků sami odřezali a originály zarovnali na formát. Výsledek byl nad očekávání dobrý.

Protože nebezpečí ve městě ještě nepominulo, večer jsme strávili doma. Zítra tj.v pátek se v arabském světě nepracuje a tak nás čeká volno. Dříve byl volný ještě čtvrtek, ale tento zvyk se v arabském světě nakonec zrušil, protože na styk s křesťanským světem zůstávaly Arabům pouze tři pracovní dny.

9. den – pátek, 23. 6.

Jak již bylo řečeno pátek je dnem volna. Zítra budeme tedy pracovat, ale pro některé Kurdy bylo toto rozhodnutí těžké, protože i v sobotu mají volno a nepracují!

Protože Sami ještě neodvolal zákaz procházek po městě, strávili jsme den doma, což ostatně nebylo až tak špatné, protože vedro přes den je nesnesitelné a stejně se nic nedá dělat. Já jsem si připravoval přednášku na příští týden na universitu, Dušan se Zuzkou si četli, prali a odpočívali. Nahid s Mazenem uvařili oběd, což byla specialita z Bagdadu – rajska omáčka, rýže, skopovém maso a nějaké speciální zelené lusky (mamie), které rostou na keřích. K tomu se podával chleba a vychlazený jogurt s ledem. Já osobně jsem nenašel odvalu se tohoto nápoje napít, nicméně Zuzka tento nápoj pila a přežila bez úhony. Jogurt s ledem je vůbec irácká specialita a zřejmě je velmi osvěžující. Samozřejmě, že přílohou každého jídla je velké množství zeleniny (salát z rajčat, paprik, okurek a melounu). Závěrem se vždy podává výborný a hodně sladký čaj. Nejhorší ale je, že nás naši bagdáďští kolegové nenechají nic v domácnosti dělat – nakoupit, uvařit nebo alespoň umýt nádobí – naprosto nic.

Večer přijel Sami a jeli jsme do křesťanské čtvrti Irbilu, kde se nachází spousta příjemných venkovních posezení.

10. den – sobota, 24. 6.

Po dni volna, jsme opět začali s výukou. Den začal asi 1,5 hodinovou přednáškou o historii výroby papíru. Dále si účastníci kurzu sami vyzkoušeli přípravu papíroviny, její dobarvování, dolévání chybějících částí listů papíru a lisování.

Další tema, které bylo probráno, byly mikrobiologické stěry. Ukázali jsme přípravu agarů, jeho nalévání do Petriho misek. Stěry před dezinfekcí byly hotovy již ze čtvrtka. Otevření komory bylo poněkud nepříjemné, protože butylalkohol (i když jsme se snažili komoru rychle otevřít a zavřít) vyvanul do místnosti. Kurdové z místnosti utekli, hrdinové zůstali. Materiály jsme přenesli do odprašovací komory ATF na vytékání a udělali stěry po dezinfekci. Stěry jsme přenesli na agar, který jsme před tím nalili do Petriho misek. Dále jsme ukázali metodu mikrobiologické sedimentace – jak v místnosti, kde probíhal kurz a tak na chodbě.

11. den – neděle, 25.6.

Ráno v našem domě opět netekla voda, což byla trochu krize při ranní toaletě. Na druhé straně je třeba si uvědomit, že může být hůř. David vyprávěl, že v roce 2003, když začalo nepřetržité 40 denní bombardování Bagdadu, následovalo 365 dnů bez elektrického

proudu! Co proti tomu je pár hodin bez vody. Myslím, že Evropané nebo lépe řečeno naše a další mladší generace si tento fakt vůbec neuvědomují.

Dopoledne bylo zahájeno ukázkou přípravy škrobu a poté následovala přednáška o ručním způsobu výroby papíru. Po obvyklé dopolední přestávce následovala ukázka celoplošného podlepování dokumentů japonským papírem a připraveným škrobem a Tylose MH 6000.

Podlepování japonským papírem

V odpoledních hodinách nás navštívil Dr. Saad Eskander – generální ředitel Irácké národní knihovny a archivu v Bagdadu. Po velmi vřelém přivítání jsme diskutovali o řadě problémů včetně politické situace v Iráku. Dr. Saad řekl, že Irák prakticky stojí před občanskou válkou. V dnešních dnech je 6 milionů obyvatel Bagdadu cílem zabíjení. Nikdo neví proč a nikdo neví kým. Situace je horší než za jakékoliv „regulérní“ války, kdy jsou jasně definovány bojující strany.

V odpoledních hodinách jsme navštívili “tresor“ universitní knihovny, kde byly umístěny nejvzácnější rukopisy. Rukopisy jsou uloženy v prosklených skříních, ale jsou v žalostném stavu. Nejvzácnější knihou byl korán. Knihy byly poškozeny, většinou byla knižní vazba uvolněna, papír bloku byl křehký a knihy byly zaprášené. Zcela náhodou byla objevena kniha, která zcela evidentně byla napsána železo-galovým inkoustem, což je pro tento region asi vzácné. Inkoust začínal papírovou podložku degradovat. Byl vysloven úmysl, že v druhé polovině kurzu by si Kurdové mohli sami knihovnu alespoň vyčistit od všude přítomného prachu.

12. den – pondělí, 26.6.

Dnes ráno se pro mne zastavil Tarik a jeli jsme pro Samiho, který včera naboural auto, a společně s ním jsme jeli ke Khananovi do úřadu. Potom všichni společně jsme jeli na audienci k ministrovi kultury autonomní kurdské vlády. Ministr musel odjet do parlamentu a proto jsme asi hodinu a půl čekali (což není v tomto regionu nic neobvyklého). Mezitím jsme s dr. Eskanderem navštívili oddělení tohoto ministerstva, které pečuje též o děti a mládež. Po návratu jsme byli přijati náměstkem ministra pro vztahy s veřejností Jafarem Hasanem, který velmi dobře znal Českou republiku, protože je hudebním skladatelem a navštívil řadu hudebních festivalů v naší republice (Sokolovo, Karlovy Vary). Dr. Eskander s ním probral možnosti spolupráce Irácké národní knihovny a archivu v Bagdadu, kterou by Bagdad rád navázal. Jednou z oblastí by mohla být i výuka restaurátorů, kterou by již mohli vést zkušení Mazen a Nahed. Potom jsme již byli přijati samotným ministrem kultury, kde se diskuse o vzájemné spolupráci opakovala. Vzhledem k tomu, že dr. Eskander je Kurd, spolupráci nic nestálo v cestě. Já jsem byl představen jako oficiální host, byla oceněna pomoc naší republiky. Závěrem jsem poděkoval a vyjádřil potěšení, že právě naše republika může v této oblasti pomáhat a že doufám, že tato pomoc a podpora bude pokračovat i nadále. Ministr poděkoval. V následující diskusi ministr řekl, že jeho dcera žije a pracuje v Praze. Svět je holt malý.

Zuzana s Dušanem mezitím pokračovali ve výuce na universitě. Jednotlivé listy po včerejším podlepování studenti vyndali z lisu. Prokladové lepenky srovnali na hromádku a filtrační kartóny rozprostřeli na sušák. Vzorky jsme společně prohlédli a pohovořili o chybách, které se při podlepování staly. Poté jsme je rozdělili na dvě skupiny – „bagdádskou“ a „kurdskou“ část. „Bagdádská“ skupina začala pracovat na svých dokumentech. Dezinfekce v parách butanolu nebyla příliš účinná, a proto dokumenty po 48 hodinové expozici v dezinfekční komoře byly ještě mechanicky čištěny štětcem. „Kurdská“ skupina přihlížela a zapisovala si nové informace. Poté Mazen nakalibroval pH metr a začalo se s měřením dokumentů pro „kurdskou“ část. Dřevitý papír byl kyselý (hodnota pH okolo 4,5). Mazen s Nahid se zaměřili na dokumenty, u kterých byla hodnota pH nad 5,5. Některé dokumenty rozlepovali pomocí ultrazvukové tužky (Preservation pencil®). Po mechanickém čištění se list po listu pomocí vatového tampónku ještě potřel ethanolem.

Mezitím kurdská část sepisovala restaurátorský záměr. Když měli hotovo, vyslechli jsme je a doplnili ještě pár drobností. Na závěr Kurdové část dokumentů odkyselili ve vodném roztoku hydrogenuhličitanů.

13. den – úterý, 27. 6.

Brzo ráno dr. Eskander odjel do Bagdadu, ale pravděpodobně 2.7. se ještě uvidíme. Třináctý den byl věnován již samostatnému konzervování a restaurování. Ráno proběhla přednáška o fyzikálně-chemických vlastnostech papíru. Probírali jsme například plošnou hmotnost a na několika vzorcích jsme vyzkoušeli stanovit pomocí vah jejich plošnou hmotnost. Kurdové pracují na restaurování listů z novodobého časopisu, sami připravili restaurátorský záměr, s kterým seznámili ostatní. Změřili si pH papíru, odkyselili jej a pokusili se o celoplošné podlepení. Příliš se jim to nepovedlo, protože tu zapomněli dát separační vrstvu netkané textilie nebo tu nanесли příliš mnoho lepidla. Vše se jim nakonec slepilo dohromady. Nutno podotknout, že v těchto chvílích jsme často vzpomínali na rčení o opakování jako matce moudrosti a ještě jsme dodávali i dovednosti.

Naproti tomu Mazen a Nahid jsou již zkušení restaurátoři, s dostatečnou erudicí a trpělivostí. Po dezinfekci začali s rozlepováním slepených papírů pomocí ultrazvukového vyvíječe studené páry a jejich odkyselováním. Dostali za úkol též připravit restaurátorský záměr, o kterém budeme diskutovat ve středu. Zapomněli však změřit pH papíru.

14. den – středa, 28.6.

Ještě před zahájením přednášek, jsme s překladatelem Davidem navštívili ředitele knihovny dr. Mohameda a požádali ho o pořízení lednice, protože škrob se po uvaření okamžitě kazí.

Ráno jako již tradičně bylo věnováno přednášce – pokračovalo se ve vlastnostech papíru se zřetelem na způsoby měření pH. Mazen dostal za úkol vyrobit demineralizovanou vodu a posléze i obohacenou vodu. První část se povedla, ale při spuštění obohacování se nespustilo čerpadlo. Motor čerpadla byl extrémně zahřátý. Po vychladnutí se čerpadlo rozeběhlo, zřejmě zafungovala nějaká tepelná pojistka. Bohužel ing. Malimánek z firmy Kowa Ledec nad Sázavou nebyl schopen mi na můj telefonický dotaz odpovědět. Po čajové přestávce byli Bagdáďané vyzváni, aby popovídali o svém restaurátorském záměru. V podstatě jsme se shodli, že po změření pH budou papíry odkyselovat. Dále jednu část listů, které jsou zachovalé, jen doklíží nebo případně vysprávi japonským papírem, další část vyrovnají a nalaminují. Jsou to velmi tenké, křehké a lámavé papíry. Zpočátku o laminaci nemluvili a na otázku, proč o ni neuvažují, Mazen odpověděl, že ji neznají. Úplně zapomněli na změření pH po odkyselení. Dále jsem je upozornil, že pokud do jakékoliv nádoby v laboratoři nalijí nějakou tekutinu, že je bezpodmínečně nutné nádobu popsat.

V poledne jsem zavolaal do Prahy do našeho archivu, kde zrovna probíhala gremiální porada. Pozdravil jsem ředitelku dr. Drašarovou a všechny své kolegyně a kolegy vedoucí.

S Alaa jsme se odpoledne pustili do zprovoznění lyofilizační komory. Alaa je v Bagdadu vedoucí provozního oddělení, je nesmírně šikovný a jakékoliv stroje spouštím pouze s ním. Ostatně z Bagdádu byl vyslán za tímto účelem. Bohužel lyofilizační komora nebude v této fázi využita, protože v Bagdadu mezitím všechny zmražené dokumenty musely být urychleně vysušeny v teplém vzduchu. Nicméně národní knihovny a archivy taková zařízení vlastní pro případy odstraňování následků živelních katastrof. Zprovoznění proběhlo bez problémů. Domluvili jsme se, že namočíme vzorky novinového papíru, zmrazíme je a vysušíme lyofolizací, aby alespoň viděli komoru v provozu a naučili ji ovládat. Ostatní pokračovali v práci.

15. den – čtvrtek, 29. 6.

Protože píši tento deník vždy večer, mohu tedy každý den více či méně hodnotit. Tento den zatím patří bezesporu k nejhorším a doufám, že již horších nezažijeme. Zuzka od rána nebyla ve své kůži, bylo jí již od včerejška špatně od žaludku a dnes její stav pokračoval. Ráno se pro nás zastavil Tarik s tím, že se musíme přihlásit k pobytu v Kurdistanu. Je to opravdu neuvěřitelné, ale i Iráčané z Bagdadu se musí ve své zemi též přihlásit k pobytu. Jabbar, když se to dozvěděl, se urazil a chtěl odcestovat. Kurdové si sice chrání svoji zemi a svobodu, ale k pobytu jsme se přihlásili až po 14 dnech! Mezi tím jsme tedy zde mohli dělat „podvratnou“ činnost. Takže jednoznačně šlo o úřednický akt, který však byl nezbytný, protože bychom bez potvrzení o pobytu nemohli z Irbilu odcestovat. Tarik slíbil, že to bude trvat asi půl hodiny. Nakonec z toho byly asi 4 hodiny pobíhání od čerta k ďáblu – vše připomínalo Kafkův Zámek. Navíc se do toho všeho přidala pokračující nevolnost Zuzany. Čekali jsme asi dvě hodiny ve vedru někde na dvoře bez možnosti sednout si. Potom Tarik zmizel ve veledůležitém úřadě a nic se nedělo. Nakonec jsem požádal překladatele Davida, aby běh věcí alespoň trochu popostrčil. Ve stísněné a nevětrané místnosti jsme dále čekali s dalšími Kurdy, kteří asi přijeli z Evropy a žádali o povolení k pobytu. Přijeli jsme pomáhat a předávat své zkušenosti a ne stát ve frontách a ztrácet již tak omezený čas. Jak jsem vcelku klidný člověk, tak toto mne hodně rozčílilo. Podle mého názoru nebylo totiž ze strany Samiho ani Tarika nic zajištěno. Ředitel knihovny měl též dorazit, ale nepřišel. Po dlouhé době úředník vyplnil formuláře, následovalo další čekání, pohovor s otázkami typu jestli žije můj otec a kdy jsem byl ve vojenském službě atd. Další čekání a potom nám nějaký další úředník

dal do pasu povolení k pobytu asi na měsíc. Zuzku jsme zavezli domů, aby se ze zažívacích problémů vyspala. Musím říci, že jsem ji obdivoval, protože vše pokorně snášela a situaci více nevyhrocovala. Když jsme dojeli na universitu (asi ve 14 hodin), Kurdové již byli pryč a Bagdád'ané samostatně pracovali a čekali. Popovídali jsme si o principu lyofilizace, Mazen s Nahid připravili obohacenou vodu, aby mohli v sobotu odkyselovat, dále vyrovnali papíry určené k tepelné laminaci.

Po příchodu domů opět několik hodin nešel proud. Nutno vysvětlit, že když nejde elektrický proud, nefunguje ani klimatizace tzv. air-cooler, dále též nefunguje čerpadlo, které na střeše každého domu doplňuje zásobníky s vodou. Když není voda, nefungují air-coolery, i když dodávky elektrického proudu jsou obnoveny. Je to začarovaný kruh. Zdá se, že elektrifikace a stabilita dodávek elektrického proudu a vody je nejdůležitějším úkolem pro současný Kurdistan. Dnes bylo opravdu horko, v taxi jsme viděli na displeji, že venku je 60 °C!

16. den – pátek, 29. 6.

Tak trávíme již druhý volný pátek v Irbilu. Čas tady neuvěřitelně letí. Koordinátor Sami opět zklamal a bohužel asi, respektive zcela určitě, vyhlášená turistická centra Kurdistanu neuvidíme, jak bylo původně slíbeno. Napsal jsem poměrně ostrý dopis do Gemy, kde jsem vyjádřil nespokojenost s jeho prací. Podle našeho názoru se Sami vymlouvá na bezpečnostní situaci. Ředitel knihovny dr. Mohammed také sliboval, že nám před dům posadí ochranku a po 14 dnech tam nikdo není. Z toho vyvozují, že kdyby skutečně nějaké nebezpečí hrozilo, budou Kurdové jednat jinak.

Nic se nedá dělat, alespoň jsme se vyspali a odpočinuli. Hlavně Zuzka odpočinek potřebuje, její žaludek ještě zdaleka není v pořádku. Bagdád'ané uvařili oběd, což byl pečený lilek, skopové, paprika, rajčata a jako příloha hodně zeleniny, rýže a turecký chleba. Mohu hodnotit pouze za sebe – mně toto jídlo velmi chutnalo. Vůbec s místní stravou nemám problém, což se však zcela nedá říci o Dušanovi a Zuzce.

V podvečerních hodinách jsme taxikem vyrazili do středu města, podívat se na Citadelu. Irbilská Citadela je naprosto uchvacující, zřejmě to byla významná pevnost na cestě z Turecka do Iránu a Pakistánu. Na pondělí jsem našemu kurzu naordinoval procházku Citadelou s odborným výkladem pana Omed Jarjis Ali. Prošli jsem čtvrtí obchodů a vrátili se zase taxikem domů. Bylo zajímavé, že David nenechal zastavit taxi přímo u domu, ale ve vedlejší ulici. Pro naší větší bezpečnost.

17. den – sobota, 1.7.

Tak zase do práce. Tentokrát náš řidič zvolil jinou cestu, nevím, zda tak učinil z bezpečnostních důvodů, ale viděli jsme alespoň jinou část města (ministerstvo spravedlnosti, ministerstvo vnitra, kurdský parlament).

Na sobotu byla slíbena lednice do místnosti, kde probíhá kurz. Jak to zde bývá poměrně často, nebylo nic. Tento přístup mně sice přiváděl k šílenství, ale nezbylo než se přizpůsobit a požadavek opět opakovat.

Ranní přednáška byla zaměřena na příčiny rozpadu papíru, docela se rozproudila diskuse nad vystavováním archiválií. Kurdové pokračovali ve spravování jednotlivých listů časopisu a Bagdáďané spravovali archiválie. Odpoledne jsem se s Alaa pokusili zprovoznit lyofilizaci s vyhříváním police, ale nepovedlo se. Zatím nevím, kde dělám chybu. Připravili jsme vzorky novin, které jsem namočil do vody a nechal zmrazit. Další den se je pokusíme lyofilizací vysušit. Dále jsme zprovoznili tepelný laminátor a Mazen samostatně laminoval rozpadající se průklepové papíry. Zpočátku měl problémy, protože neustále vymýšlel nové a nové způsoby zavádění folie do laminátoru. Do toho se přidal ještě Alaa, který je hodně aktivní a se vším je rychle hotový. Až jsem se musel trochu rozlobit, že začali pracovat beze mne. Měl jsem totiž obavy, že zašpiní lepidlem z laminační fólie vyhřívavý silikonový válec. Myslím, že Mazena, který chce vše zkusit sám, někdy přístup Alaa asi hodně zlobí. Nicméně vztahy Bagdáďanů jsou obdivuhodné. Zcela obdivuji toto společenství Nahid, Jabbar, Mazen a Alaa, které spolu prožilo mnoho společných měsíců ať v České republice, Itálii a teď v Irbilu a po „ponorkové“ nemoci ani památky. Navíc nevědí, co se děje u nich doma v Bagdádu a zda jsou jejich blízcí v pořádku. Evropané by asi takové situace zvládali mnohem hůře. Jsme netolerantní a sobečtí, oni jsou přesný opak, proto jim to asi funguje. Musím však upozornit, že toto hodnocení je můj osobní pohled na věc a že možná nějaké drobné konflikty mi unikly.

18. den – neděle, 2. 7.

Je neděle a znovu jedeme do práce. Člověk si rychle zvykne na muslimský týden, kdy pátek je volno a sobota a neděle se pracuje. Dnes ráno jsme probírali různé koncentrace, jejich výpočty, včetně tzv. křížového pravidla pro ředění roztoků. Kamaran Basheer Husine projevil zájem o doktorát v Praze na Vysoké škole chemicko technologické a ptal se na možnosti studia. Kurdové, stejně tak Bagdáďané, dnes pokračovali ve své práci. Ti první naprosto samostatně, ti druzí přirozeně musí být neustále vedeni a kontrolováni. Dnes jsme se Zuzkou

a Dušanem diskutovali, jak zabránit tomu, aby Kurdové po absolvování tohoto kurzu nezačali okamžitě samostatně restaurovat svoje nejvzácnější knižní památky. Bohužel tyto náznaky zde jsou.

Mazen s Nahid zcela samostatně zprovoznili laminátor a úspěšně laminovali svoje dokumenty. Nahid začala v digestoři čistit přivezené knihy, zároveň jsme udělali mikrobiologické stěry těchto knih po dezinfekci.

Dnes jsem s Alaa zprovoznili lyofilizaci s vyhříváním polic a začali jsme vysušovat připravené zmražené noviny. Po několika výpadcích proudu (asi tak 5 x do hodiny) jsem se rozhodl, že experiment raději ukončím, protože neustálé výpadky proudu zcela určitě tomuto vysoce sofistikovanému přístroji neprospívají.

V podvečer přijel z České republiky Jan Urban, bylo to příjemné setkání. Informoval jsem ho o průběhu kurzu a o všech podstatných událostech, které proběhly. Jan přivezl diplomy, které obdrží absolventi kurzu po jeho ukončení.

Protože dnešek je dnem mých 46. narozenin a protože se blíží konec našeho pobytu v Irbilu, pozval jsem nejbližší na večeři. V průběhu večeře nás alespoň telefonicky pozdravil generální ředitel INLA dr. Eskander. Chtěl být s námi, ale situace v Bagdádu mu nedovolila být v Irbilu osobně, i když návštěvu původně plánoval. Myslím, že jsme strávili příjemný večer s výborným kebabem, hojností zeleniny, různých předkrmů, polévek a samozřejmě nezbytným závěrečným čajem. Mimochodem, tento čaj začínám mít ve velké oblibě.

19. den – pondělí, 3. 7.

Na dnešní den jsem naprosto samostatně naordinoval dopolední procházku po Citadele. Nakonec se ukázalo, že to byl téměř celodenní výlet. Ráno jsme jeli na universitu, kde jsme se setkali s kurdskou částí našeho kurzu a pokračovali na Citadelu. Prohlídku vedl Omed Jarjis Ali z Direktoriátu ředitelství pro památky. Citadela patří mezi nejstarší ne-li vůbec nejstarší osídlení na světě (alespoň to tvrdí Kurdové). Byla to osídlená pevnost, jejíž stáří se datuje na 7 – 10 tisíc let. Nejprve jsme absolvovali prohlídku Textilního muzea. Zde jsme mohli vidět model Citadely a potom různé textilní výrobky Kurdů včetně Beduínů. Potom jsme navštívili soukromé muzeum připomínající spíš české vetešnictví. Potom jsme se podívali na připravovaný Český dům, který rekonstruuje Gema Art Group. Dále jsme zhlédli několik prázdných domů, místní lázně a nejstarší mešitu na středním východu. V současné době připravuje místní vláda velkolepý projekt, který bude znamenat vysídlení asi 9 tisíc současných obyvatel z této Citadely (dostali zdarma asi 400 m² půdy a 4000 USD na osobu,

aby si postavili vlastní obydlí) a komplexní rekonstrukci celé Citadely. Prohlídka se o proti plánu protáhla, a proto jsme nakonec jeli domů.

Lázně a minaret v Citadele a celkový pohled na Citadelu

Odpoledne se Zuzana s Dušanem, Davidem a Jabbarem vypravili do místní tržnice na nákupy dárků. Já jsem jel s Janem Urbanem a Samim navštívit místního dominikánského biskupa do křesťanské čtvrti. Bylo to velmi milé a přátelské. Biskup Raban vyprávěl, jak za bývalé vlády cíleně byly ničeny bombardováním jejich kláštery u tureckých hranic. V současné době mají ideu tyto zpustošené kláštery opět osídlovat. Jeden z přítomných kněží byl v roce 1989 v Praze a osobně poznal současného pražského biskupa Malého. V biskupově knihovně „řádl“ až do naší návštěvy tak zvaný knihař se svým synem. Výsledkem jejich práce bylo, že staré aramejské rukopisy z 8. a 9. století převazovali, historické vazby, knižní desky strhávali a vyhazovali, knižní bloky na nějaké hoblice brousili a zakulacovali rohy. Asi jsme způsobili, že v Irbilu budou dva noví nezaměstnaní, protože jsme biskupovi doporučili jejich okamžité, ale naprosto zasloužené propuštění.

20. den – úterý, 4. 7.

Ráno – jako obvykle – jsme vyrazili za prací. Přijel nový řidič, který se sotva vlezl za volant, jak byl tlustý, ale dovezl nás v naprostém pořádku. Ranní (a vlastně poslední) přednáška byla věnována preventivní konzervaci. Kurdové pokračovali v konzervování svých vzorků, dokližovali včera odkyselené dokumenty. Faktem je, že je poněkud obtížné do nich

vpravit zásadu, že když dokument opravují v horní části, nesmí dolní část ohýbat loktem o stůl. Ach jo. Tisíckrát nic umožnilo i nás, ale nevzdáváme to. Zuzana ukázala přípravu dvou typů ochranných obalů z nekyselého kartonu. Bagdáďané čistili knihy po dezinfekci (stěry byly mírně pozitivní, podle mého názoru nám dodali z university nekvalitní butylalkohol, pochybné čistoty a původu. Volal Jan Urban, že zítra budu mít přednášku, na kterou se dostaví samotný prezident Salahaddinovy university. Po přednášce nás chce pozvat na slavnostní večeři. S Alla jsme vysušili lyofilizací první vzorky. Konečně byl souvislý přísun elektrického proudu alespoň v délce 4 hodin. Odpoledne přijel opět dr. Saad Eskander z Bagdádu. Projevil ohromný zájem o spolupráci s Národním archivem v oblasti studia československo-iráckých vztahů. Večer jsme navštívili místní irbilskou tržnici, což je pro Evropana zvyklého na sterilní supermarkety a chrámy konzumu ohromný zážitek – prostě perský trh se vším všudy. Večer jsem dokončil přípravu přednášky, kterou jsem zaměřil na náš Národní archiv, restaurátorské ateliery, metody konzervování a restaurování v Evropě.

21. den – středa, 5. 7.

Brzy ráno přijel v pořádku druhý tým, který nás vystřídá, ve složení Jiří Vnouček (Královská knihovna Kodaň), Zuzka Švarcová a Zbyněk Heřmánek z Národního technického muzea v Praze. Po přivítání šli okamžitě spát, protože byli po cestě unaveni.

Ráno jsem se dozvěděl, že moje přednáška se neuskuteční, protože skončil letní semestr a na universitě již nejsou ani studenti, ani profesori. Jak typické. Toto věděli organizátoři určitě mnohem dříve, ale mně to oznámili 2 hodiny před přednáškou! Kurz ale pokračoval ve svých kolejích dále. S Mazenem a Nahid jsme opět zapojili lyofilizační komoru, aby se to naučili sami. Dále jsme připravili 4% roztoky kyseliny šťavelové a Chelatonu III., aby si zkusili odstraňovat rezivé skvrny z archiválií. Nakonec jsme se dohodli, že použití Chelatonu III. bude nejlepší. Kyselina šťavelová přece jen má bělící účinky a tudíž určitá rizika s jejím odstraňováním z papíru.

Odpoledne přijeli Jirka, Zbyněk a Zuzana, byli seznámeni s jednotlivými členy kurzu a celým pracovištěm a jeho vybavením.

Učitelé a pracovníci Irácké národní knihovny a archivu v Bagdádu

Večer jsme byli pozváni prezidentem university na společnou večeři. Večeře byla skutečně velkolepá, byla zahájena – jak jinak - různými proslovky a zdravicemi, ale pak následoval předkrm (vynikající ryba), samozřejmé saláty a různá masa a jejich kombinace. Nakonec při závěrečném melounu jsme se vyfotografovali s panem prezidentem university, který nám poděkoval a předal dary – kobereček s kurdským motivem pro mne a Dušana a Zuzka obdržela brašnu opět s kurdskými motivy. Jirka, Zbyněk a Zuzana byli oficiálně představeni vedení university. S prezidentem jsme diskutovali o možnosti přednášek na universitě – pouze nevím, zda vnímal a vzal na vědomí, co jsem mu říkal. Zato s dr. Saadem Eskanderem z Bagdádu jsme se domluvili, že při jeho budoucí návštěvě Prahy se setká s naší paní ředitelkou (rád by spolupracoval v oblasti výzkumu vztahů irácko-československých), dále byl požádán, aby nominoval jednoho pracovníka ze své instituce do sigilografické komise Mezinárodní archivní rady.

President Salahaddinovy university Dr. Sadik (uprostřed) a pracovníci Národního archivu

Skupinová fotografie účastníků slavnostního zakončení naší mise

22. den –čtvrtek, 6. 7.

Ráno jsme všichni společně jeli do universitní knihovny. Jiří, Zbyněk a Zuzana pomalu začali přebírat pracoviště. Jiří ráno Kurdům vysvětlil základy knižní vazby a nutnost při rozebírání knižní vazby číslování jednotlivých stránek. Nahid s Mazenem pokračovali v odstraňování rezivých skvrn. Nakonec jsme se domluvili, že použití 4 % vodného roztoku Chelatonu III. (Komplexon III.) bude asi bezpečnější. Před polednem přijel na návštěvu dominikánský kněz od biskupa Rabana - otec Michal. Chtěl ukázat celé pracoviště. Byly mu vysvětleny všechny konzervátorské a restaurátorské postupy. Sám by chtěl všechny vzácné rukopisy z dominikánských klášterů v Kurdistánu převézt do kláštera v Mosulu a tam vybudovat restaurátorské pracoviště. Zatím jsme mu společně s Jiřím Vnoučkem doporučili svezené rukopisy alespoň mechanicky vyčistit, uložit je do klimatizovaných místností,

případně na ně udělat ochranné obaly. Po jeho odchodu jsme s druhým týmem navštívili universitní knihovnu vzácných rukopisů a tisků, aby ji blíže poznali. Bylo domluveno, že by si Kurdové mohli všechny knihy vyčistit a na některé by byly udělány ochranné obaly. Dnešní kurz byl zakončen po obědě. Jednak jsme se museli zabalit a jednak jsme chtěli ještě navštívit místní tržnici. Obzvlášť zábavné bylo nakupování vodní dýmky pro Zuzanu. Dušan se projevil jako opravdový odborník na problematiku vodních dýmek.

Kolem 23. hodiny přijel Jan Urban a Sami a následující den (7.7.) v cca 2:00 přijel Tarik a museli jsme se loučit. Nahid raději usnula, aby se nemusela účastnit loučení. Nutno říci, že poslední dva dny byli Bagdáďané zaražení a smutní. Důvodem byl náš odjezd domů. Hodně jsme si na sebe zvykli a myslím, že jsme si rozuměli, vnitřně souzněli, vyhověli si, když bylo třeba. Po večerech jsme ještě diskutovali o restaurování nebo třeba o politické situaci v Iráku. Témat se našlo vždy hodně.

23. den – pátek, 7.7.

Poslední fotografie před naším odletem do Prahy

Vlastně jsme ani nešli spát a asi ve 2:30 jsme odjeli na letiště. Procedura kontrol na letišti byla opravdu velmi důkladná. Naši průvodci – Jan Urban, Sami a Tarik – nás museli opustit daleko před letištěm. Nejprve jsme prošli předběžnou kontrolou, nasedli do autobusu a teprve dojeli na letiště. Tam jsme byli opět kontrolováni, navíc Zuzana musela jako jediná (!) otevřít svůj kufr, což nebylo vůbec jednoduché. Kufr nešel totiž vůbec otevřít! Všichni tři jsme na něm klečeli a snažili se ho otevřít. Nakonec se povedlo. Před vstupem do letadla jsme museli každý identifikovat svoje zavazadlo a ještě před vstupem na palubu letadla jsme byli

jednou podrobeni osobní prohlídce. Letecká společnost Royal Jordanian skutečně nenechává nic náhodou. Po dvouhodinovém letu jsme přistáli v jordánském Ammánu, kde jsme opět čekali asi 6 hodin a potom následoval let do Evropy. Nutno říci, že Vídeň jsme viděli rádi a na Prahu a své blízké jsme se opravdu upřímně těšili. V 17:45 přesně podle letového plánu jsme za tónů Smetanovy Vltavy přistáli na ruzyňském letišti.

Závěrečné hodnocení irbilské mise:

Pracovníci Národního archivu bezezbytku splnili hlavní úkoly vládního usnesení č.1519 z 23. listopadu 2005 a poslání této cesty – připravili, vybudovali a zprovoznili restaurátorské pracoviště pro Iráckou národní knihovnu a archiv v Bagdádu. Naučili její pracovníky pracovat s jednotlivými stroji a přístroji, samostatně řešit problémy související s konzervováním a restaurováním především aktového archivního materiálu. Fakt, že i za velmi obtížné současné bezpečnostní situace v Iráku je vybavení a materiál na místě určení tj. v Bagdádu a že již plně funguje, je nejlepší vizitkou naší práce a práce našich kolegů.

Nové restaurátorské pracoviště Irácké národní knihovny a archivu

Irácká strana (dr. Eskander, ale i představitelé kurdské autonomní vlády) mnohokrát vyjádřili svoje díky za vše, co bylo pro Iráckou republiku v této oblasti vykonáno a vyjádřili přání, aby tato pomoc a kontakty i nadále pokračovaly. Naše pomoc Iráku je ostatně oceňována i v zahraničí. Na konferenci národních archivářů v Abú Dhabí a konferenci Modrého štítu v Haagu byla naše práce vysoce ceněna a bylo konstatováno, že Česká republika jako jedna z mála Iráku opravdu pomáhá konkrétními skutky a nikoliv jen proklamacemi. Srovnání snese snad jen Itálie a naši kolegové v Národní knihovně ve Florencii.

Samozřejmě, že přínosem této mise bylo pro jednotlivé účastníky i získání osobních zkušeností s muslimským světem, jeho tradicemi, zvyky a historií. Ne nepodstatné bylo i zjištění nebo lépe ověření si vlastních schopností vyrovnat se s novým prostředím, extrémními klimatickými podmínkami, určitým nepohodlím, bezpečnostními riziky a přitom odvádět každodenní práci na profesionální úrovni